

- Udier, Sanda Lucija, 2006., O jeziku reklame. Jezik i mediji – jedan jezik : više svjetova – Zbornik HDPL, Zagreb – Split, str. 711. – 721.
- Veber, Adolfo, 1859., Skladnja ilirskoga jezika za niže gimnazije, Beč
- Vela, Jozo, 2019., Hrvatski za-infinitiv: izvanjsko posuđivanje ili unutarnji jezični razvoj, Fluminensia, god. 31., br. 1., str. 61. – 83.
- Vidović Bolt, Ivana, 2013., Jezična agresija u javnom govoru, Javni jezik kao poligon jezičnih eksperimenata, Kryžan-Stanojević, Barbara (ur.). Zagreb, Srednja Europa, str. 129. – 136.
- Zima, Luka, 1887., Njekoje, većinom sintaktičke razlike između čakavštine, kajkavštine i štokavštine, Djela JAZU, 7.

Sažetak

Maja Glušac, Filozofski fakultet, Osijek, mglusac@ffos.hr

UDK 81'367, znanstveni rad

<https://doi.org/10.22210/jezik.2021.68.01>

primljen 6. srpnja 2021., prihvaćen za tisak 29. listopada 2021.

Is the preposition *za* aggressive?

The preposition *za* is a primary preposition that has dimensional and non-dimensional meanings and comes with genitive, accusative and instrumental. The basic meaning of the preposition *za* is considered to be the spatial meaning, but its general accusative meaning of purpose and intention is also emphasized. Possibilities of substituting and suppressing other prepositions confirm the aggressiveness of the preposition *za*, and its use in front of immutable words confirms the processes of accusativisation, grammaticalization and lexicalization.

Keywords: language aggression, preposition *za*, grammaticalization, accusativisation

JOSIP ŠENTIJA – TIHI BORAC ZA HRVATSKI JEZIK

Nataša Bašić

Enciklopedist i leksikograf

 Josip Šentija zauzimanjem se Miroslava Krležu zapošljava 1972. u Leksikografskom zavodu, gdje ostaje do umirovljenja 1989. Članom je uredništva i recenzent gradiva pripremljenoga za tisak Leksikona JLZ, što ga je kvalificiralo da 1974. bude imenovan glavnim urednikom središnjega i najprodavanijega zavodskoga naslova – trećega izdanja Enciklopedije Leksikografskoga zavoda (Opća enciklopedija). Oko njega su se autorski i urednički okupila ugledna imena iz znanstvenih i kulturnih krugova svih naraštaja te u nj ugradila zanatska i strukovna rješenja iz prethodnih enciklopedijskih programa, uključujući i nedovršeni program Hrvatske enciklopedije Mate Ujevića, u „organskom kontinuitetu hrvatske enciklopedike u novim društvenim prilikama“ (Šentija, 2001.a.: 21.).

S Krležom je razvio dobar suradnički odnos utemeljen na Krležinu golemu znanju, izvanrednom pamćenju, načitanosti, iskustvu, vrhunskoj osjetljivosti za pisanu riječ i jezgrovitosti prosudaba (Šentija, 2011.: 308., 164.) te razmjenjivao strukovna iskustva o jeziku, stilu i sadržaju enciklopedijskih članaka u izravnim razgovorima ili pisanim primjedbama (*remarcima, pripombama*), koje je Krleža inače godinama sastavljao i upućivao urednicima sa zahtjevom da se članci dotjeraju i uredi prema strogim pravilima koje je neumorno ponavljao: da budu pisani jasno i jednostavno, da sadržavaju ključne podatke o predmetu, da budu usklađeni sa suvremenim znanstvenim spoznajama i povezani ukrižnim uputnicama s cjelokupnim enciklopedijskim gradivom. Tako se, po uzoru na glasovite svjetske leksikografske izdavače (Larousse, Brockhaus, Meyers) i u Leksikografskom zavodu u Zagrebu stvarao, njegovao i naraštajno prenosio poseban enciklopedijski stil. Tisuće takvih Krležinih listića s primjedbama sačuvano je u tajništvu triju izdanja opće Enciklopedije Leksikografskoga zavoda te u dijelovima i probiru različitih priređivača (Mate Lončar, Saša Vereš, Enes Čengić, Anđelko Malinar) prigodno objavljivano pod različitim naslovima kao sastavni dio njegova književnoga i publicističkoga rada.

Držeći ih važnima ne samo za sagledavanje cjelovita stvaralaštva toga izuzetno-ga erudita („Krleža ih je diktirao bogato, gotovo vulkanski, smjesta, prema svome najboljemu znanju i uvjerenju i osjećaju leksikografske mjere i leksikografskih pravila, kako ih je on razumijevao“; Šentija, 2011.: 296.), nego i za povijest razvitka leksikografske struke, Šentija je Krležine primjedbe uz tekstove prvoga i trećega izdanja Opće enciklopedije objavio u Radovima Leksikografskoga zavoda br. 7. (1998.) i 8. (1999.) pod naslovom Iz Krležine baštine : marginalije. I sam je iz njih učio i razvijao se kao i drugi zavodski urednici i suradnici te zaključio kako je

„unatoč svim ograničenjima i formalno proklamiranoj ideološkoj ortodoksiji, Zavod uz Krležino vodstvo stvorio glavnicu kojom su prošireni obzori hrvatske leksikografije i položeni temelji za novi ciklus razvoja i afirmacije u uvjetima hrvatske državne neovisnosti.“ (Šentija, 2011.: 297.)

To je mogao prosuditi iz neposredne blizine prateći i pritiske kojima su Zavod i Krleža bili izloženi, a sam važući i mjereći što i kako uvrstiti da se izbjegnju afere. Pa ipak, još za Krležina života ponovo se našao na udaru ortodoksnih komunističkih vlastodržaca zbog jezika u Općoj enciklopediji i uvrštenja nekih „maspokovaca“ na njezine stranice, primjerice, Vlade Gotovca.

Treće je izdanje pokrenuto nakon što je završeno prvo izdanje Enciklopedije Jugoslavije i Krleža je, dok su ga snage služile, u njegovoj izradbi zauzeto sudjelovao. Bilo mu je na neki način stvaralački ispušnik nakon neispunjenih očekivanja s jugoslavenskom enciklopedijom, zbog koje je Zavod i bio utemeljen. Naime, široka Krležina *južnoslavenska* koncepcija (on piše prema staroslavenskomu književnomu izvorniku *južnoslovenska*), širinom bliska koncepciji i obuhvatima iliraca,

„kritička je negacija [u njoj; nap. N. B.] ostvarenog jugoslavenstva, (...) jer 'naša revolucionarna atitida', 'naša istinska stvarnost', stvarnost 'koju je etablirala naša socijalistička politika' – degenerirale su pred njegovim očima.“ (Šentija, 2011.: 289.)

To se Krležino slavenstvo očitivalo i u njegovim književnim djelima i u jezičnoj politici u zavodskim izdanjima, koja je postupno evoluirala prema afirmaciji republičkih jezika, sukladno spoznaji o važnosti jezika u političkom osvojlivanju naroda, što je bilo sukladno i lenjinističko-kominternovskim pogledima na nacionalno pitanje, bliskima Krleži. Dapače, u glasovitom govoru o 130. obljetnici Matice hrvatske u Zagrebu u ožujku 1966. izrekao je rečenicu *da samo po jeziku narod postaje politički subjekt*, za koju Šentija kaže da je „odjeknula kao preludij Deklaraciji“ (Šentija, 2011.: 312.). Krleža je potpisao Deklaraciju, odbio povući potpis kad je počela politička hajka na tvorce i potpisnike te podnio ostavku na članstvo u CK SKH. Unatoč oštrim političkim osudama, Deklaracija je dugoročno imala pozitivne posljedice na jezičnu politiku u Jugoslaviji. Sukladno odluci o republičkoj autonomnosti u vođenju jezične politike, promijenili su se jezični članci u republičkim ustavima u Hrvatskoj, BiH i Crnoj Gori, pa su ekavica i srpskohrvatski ostali samo u Srbiji i na državnoj razini u JNA.¹

Pravna se jezična promjena odrazila i u izdanjima Leksikografskoga zavoda, napose u općima. Uredništvo Opće enciklopedije s Josipom Šentijom na čelu dogovorilo se s Krležom da se treće izdanje redigira i tiska na hrvatskom književnom jeziku (Šentija, 2011.: 136.), a Enciklopedija Jugoslavije i strukovne enciklopedije tiskane su na republičkim jezicima, odnosno jezicima autora članaka. Na jezičnu se zavodsku politiku gledalo povećalom jer je Zavod bio jedina savezna ustanova sa sjedištem izvan Beograda. Već je 1954. prilikom novosadskih jezičnih pregovora srpski jezikoslovac Miloš Moskovljević optuživao Leksikografski zavod što svoja izdanja tiska samo na latinici, pravopisom i terminologijom, jezikom i stilom kakvim hoće njegovi urednici te insinuirao da se ne provodi samo ijekavizacija tekstova nego se mijenja i jezik,² stoga je u Zavodu postojao institut čitača specijaliziranih za jezik, koji su upozoravali na kroatizme (Zvonko Tkalec, Borko Vranjican). Njihovim umirovljenjem prestao je takav jezični nadzor, a kako Zavod nije imao službeni popis nepoćudnih riječi koje se ne smiju upotrebljavati, neki su zaposlenici samoinicijativno dojavljivali političkim institucijama (Gradski komitet SKH u Zagrebu, Republički odbor SUBNOR-a, Predsjedništvo SFRJ, Maršalat) da u Zavodu lektorska služba sustavno pohrvaćuje tekstove, optužujući Šentiju za „čišćenje jezika“ (Šentija, 2011.: 138. – 139.). Na jednoj od sjednica CK SKH Šušvar je tada rekao: „Kad Krleža ode, imat ćemo mi gadne muke s onim nacionalističkim bunkerom od JLZ.“ (Šentija, 2011.: 225.)

Šentija je na zavodska jezična previranja gledao hladno i razborito i nije pripadao krugu koji je Krležu nazivao šulekovicima i zavodskim starčevićancima, tj. promicate-

---

¹ Članak 42. saveznoga Ustava: „Ravnopravni su jezici naroda Jugoslavije i njihova pisma. Pripadnici naroda Jugoslavije imaju, u skladu s republičkim zakonom, na teritoriju druge republike pravo na nastavu na svome materinjem jeziku. Izuzetno u Jugoslavenskoj narodnoj armiji i komandovanje, vojna obuka i administracija vrše se na srpskohrvatskom jeziku.“

² Vidi: Bašić, 2011.

ljima oživljenica, starih hrvatskih naziva namjesto latinskih i grčkih međunarodnica. Bio je pragmatik, svjestan „da u nas jezik figurira kronično kao područje političkih vibracija i trenja visokog stupnja“ (Šentija, 2011.: 136.), a zavodsko „jezično poprište“ vidio je otvoreno intrigama, sukobima, pa i prokazivanjima. Uredništvo se odlučilo za onaj hrvatski standard „kojim se služe nastavnici, profesori, predavači i studenti na katedrama i oko katedara Zagrebačkoga sveučilišta“ (Šentija, 2011.: 136.), ali to nisu svi primili iskreno i dobronamjerno, pa su prije Maršalata pritužbe o lektorskom trijebljenju riječi koje da je on dopustio „radi likvidacije srpskih dubleta“ došle na njegov stol. Među ostalima navode se *bista*, *biljožder*, *historičar*, *historija*, *uslov*, *zavjera* koje se zamjenjuju riječima *poprsje*, *biljojed*, *povjesničar*, *povijest*, *uvjet*, *urota*. Bitka za ravnopravnost hrvatsko-srpskih inačica bila je stara zavodska bitka i Šentija ju je samo naslijedio iz jezične koncepcije Enciklopedije Jugoslavije, koju su neki htjeli primijeniti na sva zavodska izdanja, ali im je pružen žestok urednički otpor u obrani hrvatskoga nazivlja. Krleža je tražio da se u Enciklopediji Jugoslavije ne prevode na hrvatski tekstovi koji stižu iz srbijanskoga krila redakcije i nije dopuštao da se protivljenje unitarizmu pretvori u političke obračune. Za njega je pitanje jezika riješeno jednostavno i naravno: Srbi pišu srpski, a Hrvati hrvatski, bez obzira na abecedu i azbuku (Šentija, 2011.: 138.). Šentija pak zaključuje „da je evolucija jugoslavenskih prilika poslije ustavne reforme 1974. takva da sukobi oko jezičnih pitanja sve više postaju sukobi iz nekog drugog vremena“ (Šentija, 2011.: 139.). Tu je imao oslonac i u Krleži, koji se u razgovorima s Enesom Čengićem osvrnuo na srpski mit o Karadžiću koji je tobože Hrvatima dao jezik, pitajući se otkud bi on bio uzor za jezik svih nesrpskih naroda:

„Uzmete jezik Hrvata, počev od *Istarskog razvoda* iz trinaestog stoljeća do crkvene igre oko Velikog tjedna (muka Kristova) gdje ima dvanaest ili četrnaest igara s različitim naših otoka, preko dubrovačkih spisatelja koji su štokavski pisali pa do Kačića, zatim do puta Fortisovog po Dalmaciji nakon kojeg on prvi put objavljuje *Hasanaginicu*. Objavljuje na talijanskom 1774. u Veneciji *Hasanaginicu* prema Bajamontiju koji mu je recitirao u čakavštini. Dakle, čakavski nije Vukov jezik, i kad uzmete barokne pisce koji su ovdje pisali, i Antuna Kanižlića i Matiju Petra Katančića i Vida Došena naročito, a dakako još i kajkavce iz osamnaestog stoljeća – što oni da uče od Vuka? Hrvati govore i pišu jezikom kojim govore i pišu, pišu hrvatskim jezikom. I najedanput se nameće teza da je Vuk naučio Hrvate pisati. Hrvati ‘ne znaju pisati’. A koga vruga i kojim jezikom pišu!? Uzmete li Katančićev prijevod *Svetog pisma* posthumno štampan u Budimu tridesetih godina prošlog stoljeća, pa ga usporedite s prijevodom Vukova *Novog zavjeta*, a Vuk je više od deceniju i pol kasnije rođen, onda vidite da je Katančić teolog po struci i da piše svojim hrvatskim, stopercentno klasično hrvatskim, i tko bi i zašto bi sad od Vuka morao učiti jezik? (...) Koji je to bog, kakva je to politika?! To je politika Aleksandra Belića ili, još prije, Jovana Cvijića. Gorštaci silaze i spuštaju se u doline i osvajaju zemlju.“ (Čengić, 1985.: 209. – 210.)

Ipak u enciklopedijskoj natuknici o Vuku Stefanoviću Karadžiću ostale su naslijeđene nepreciznosti iz prethodnih izdanja te zajedničko vezivanje razvitka književnih

jezika uz hercegovačku štokavštinu i Bečki književni dogovor, što nema strukovnoga uporišta (Opća enciklopedija, sv. 4., str. 267., Zagreb, 1978.), jer je pitanje štokavske narječne osnovice kao jezgre hrvatskoga književnoga jezika riješeno tijekom 15. i 16. stoljeća, a potvrđeno u 17. stoljeću djelatnošću Bartula Kašića i bosanskih franjevaca.

U trećem svesku Opće enciklopedije u makronatuknici *Hrvati* u podjeljku *Hrvati. Jezik* (Zagreb, 1977., str. 502.) afirmiran je 138. članak Ustava SRH iz 1974. („U Socijalističkoj Republici Hrvatskoj u javnoj je upotrebi hrvatski književni jezik – standardni oblik narodnoga jezika Hrvata i Srba u Hrvatskoj, koji se naziva hrvatski ili srpski.“), pa se naziv *hrvatski književni jezik* rabi i vezuje uz hrvatsku književnu povijest kao njezina odrednica koja objedinjuje čakavsku, kajkavsku i štokavsku sastavnicu u „neprekinutoj tradiciji od samog početka XII. st.“, dakle od Bašćanske ploče. Za suvremeni pak hrvatski književni jezik utvrđuje se „neprekidna tradicija od XVI. st., kada Dubrovčani razvijaju bogatu književnost na štokavskom narječju ijekavskog izgovora“, a za njegovo ujednačavanje ističe se važnost bosanskih franjevaca koji su djelovali u Dalmaciji, Bosni i Slavoniji.

Šentijina su stajališta o ustavnoj jezičnopravnoj podlozi enciklopedijskih rješenja utrla put i odluci Centralne redakcije drugoga izdanja Enciklopedije Jugoslavije prema kojoj se ono objavljuje u osam sadržajno istovjetnih i ravnopravnih izdanja: „latiničko i ćiriličko na hrvatskome ili srpskome, odnosno hrvatskome književnom jeziku (za priloge iz SR Hrvatske), na srpskohrvatskome (za priloge iz SR Srbije), na srpskohrvatskome odnosno hrvatskosrpskom ijekavskog izgovora (za priloge iz SR Bosne i Hercegovine), i na srpskohrvatskome ijekavskog izgovora (za priloge iz SR Crne Gore); zatim na makedonskom, slovenskom, albanskom i mađarskom jeziku.“³ Iz beogradskih se krugova osporavala jezična nomenklatura republičkih izdanja sa štokavštinom u standardnojezičnoj osnovici te tražio jedinstveni naziv jezika (srpskohrvatski ili hrvatskosrpski) u svim četirima republikama.

Dio se jezičnih prijedora tada vodio i izvan dosega javnosti. Natuknica *Hrvati. Jezik* u Enciklopediji Jugoslavije, kojoj je autor bio Radoslav Katičić, slana je na recenziju republičkim redakcijama tijekom 1984. i 1985. S osobitom je pozornošću čitana u Redakciji Srbije (Pavle Ivić, Branislav Brborić, Drago Ćupić) i vraćana autoru na doradbu i prestilizacije. Za razumijevanje složenosti hrvatskoga jezičnoga puta važno je Katičićevo tumačenje pojma *dijalekatske stilizacije*, koji je osporavao Ivić držeći da ga Katičić rabi namjesto pojmova „regionalni književnojezični tip“ ili čak „regionalni književni jezik“. Odgovarao je Katičić:

„Hrvatski književni jezik i srpski književni jezik“, određeni su svaki opsegom i protogom svojega povijesnoga puta, svaki svojim skupom književnojezičnih tipova, pa tu različitost treba uzeti u obzir isto toliko kao i veliku pojavnu bliskost njihova modernoga, standardnoga oblika. Tek tako ih lingvistika može doista shvatiti kao entitete, koji nisu samo deskriptivni i tipološki, nego i povijesni i vrijednosni (stilistički u najširem

---

³ Enciklopedija Jugoslavije, sv.1., Predgovor drugom izdanju, Zagreb, 1980., str. VII.

smislu). (...) A bez nje (obuhvatnije perspektive; nap. N. B.), i dok se samo gleda na to što se u koje doba nazivalo hrvatskim, a ne što se kako kao hrvatsko razvijalo i što je kako urastalo u hrvatsku kulturnu i narodnu cjelinu, ne može se ni razumjeti taj razvoj i rast, pa se onda i hrvatsko opredjeljenje bitnih dijelova hrvatskoga naroda u doba kad se stvarala moderna nacija može učiniti kao nešto bez pravoga korijena i naopako. A pri postanku naroda povijest ne čini takvih loših šala. Želimo li razumjeti taj postanak, valja pohvatati niti koje vode njemu i njihov će se splet upravo u smislu takva razumijevanja od početka najbolje nazivati imenom naroda u razvoj kojega se spleću.“⁴

Po završetku projekta i s povijesnim odmakom Šentija ocjenjuje da je Opća enciklopedija

„indeks razine opće hrvatske kulture jednoga vremena, koje je obilježeno razmjerno mirnim stvaranjem, ali i burnim socijalnim i političkim mijenama. U toj golemoj produkciji sadržani su i stanoviti tributi vremenu, među kojima su nedvojbeno i tributi ideološke naravi. (...) Opća je enciklopedija bila svestran izraz opće, ali i službene kulture: politički jugoslavenstva, a ideološki komunizma/socijalizma. Prilozi koji su obilježeni tributima te vrste i tih inspiracija nipošto nisu umanjili koeficijent valjanosti i upotrebljivosti ove, kao ni drugih zavodskih edicija. To se moglo zahvaliti Krležinoj intelektualnoj vrlini: on je bio principijelni protivnik svakog dogmatizma.“ (Šentija, 2001.a.: 22.)

S današnjega motrišta u Enciklopediji je bilo previše kompromisa, pa i povijesno netočnih a politički štetnih podataka, primjerice o „nekoliko stotina tisuća“ žrtava u logoru Jasenovac (Opća enciklopedija, sv. 4., Zagreb 1978., str. 504.), ali se iz Šentijinih zapisa iz leksikografskoga rokovnika može zaključiti da se iza zidova Matičine zgrade, gdje je na Strossmayerovu trgu bio smješten Zavod, vodila prava rovovska bitka protiv namnažanja žrtava i beogradskoga nametanja trajnoga ustaškoga kompleksa cijelomu narodu. Naime, Šentija upozorava Krležu na prijepornu strukturu članaka o toponimima u dvama prethodnim enciklopedijskim izdanjima, koji su inače najbrojnije natuknice, a u kojima se u prikazu povijesti pojedinoga naselja moralo navesti razdoblje NDH ako je u njem ili u njegovoj blizini bio logor, i to s bročanim podacima koliko je ondje ubijeno Srba, Židova, Roma i naprednih Muslimana i Hrvata komunista (Šentija, 2011.: 64. – 65.), što je ponavljanjima matrice od naselja do naselja u čitatelja imalo stvoriti sliku o genocidnosti Hrvata.

Ideologizacija Opće enciklopedije kao posljedica ideologiziranoga društva odrazila se i pri recepciji toponima *Brijuni*. Kad je 1977. u prvom svesku objavljena natuknica „BRIJUNSKI OTOCI ili BRIJUNI, talijanizirani naziv Brioni“ (str. 675.), javio se na Krležinu adresu pretplatnik iz Rovinja prosvjedujući što su prekrstili *Brione* u *Brijune*. Zavod je to pitanje već bio riješio u Pomorskoj enciklopediji (I. i II. izd.) temeljem rezultata terenskoga istraživanja iz 1954. skupine kartografa, geografa i jezikoslovaca JAZU, Hidrografskoga instituta JRM-a u Splitu, Slovenске akademije znanosti u Ljubljani i Geografskog instituta u Beogradu. Riječ je o istraživanju toponimike zapadne Istre, Cresa, Lošinja i Suska, koje je potaknuo i

---

⁴ Arhiv Stjepana Babića: Enciklopedija Jugoslavije, Hrvati. Jezik, str. 114. – 115.

organizirao Zavod te rezultate sa svim inačicama pojedinoga imena i zemljovidima objavio u svojim Analima (1956., sv. 3.). Stoga je Krleža stao uz Šentiju i uredništvo iako je pitanje bilo osjetljivo zbog vezivanja Titova imena uz otočje na kojem je on primao državnike („Tito-Naser-Nehru na Brionima“), donosio dokumente („Brionska deklaracija“, „Brionska izjava“), organizirao susrete („Brionski susreti“), pa se preimenovanje moglo tumačiti „demonstrativnom intervencijom u toponim simbol, takoreći u međunarodnu siglu međunarodne politike“ (Šentija, 2011.: 228.).

Nakon Titove smrti predloženo je da se otočje nazove *Titovi Brioni* pa se u Vjesniku 1983. o imenu ponovo zapodjenula raspra. Dio raspravljča pozivao se na izdanja Leksikografskoga zavoda i oblik *Brijuni*. To je sveučilišnoga profesora Mladena Zvonarevića potaknulo da uputi dopis koji vrlo zorno oslikava duboku ideološku raskoljenost hrvatskoga društva o imenu o kojem ne bi trebalo biti dvojbe između hrvatske i talijanske inačice. Među ostalim on piše:

„Jedini koji su konzekventno upotrebljavali toponim ‘Brijuni’ umjesto ‘Brioni’ bili su razni ustaški listići i drugi materijali, a taj naziv je upotrebljavala i neofrankovačka štampa za vrijeme nacionalističke kontrarevolucije u Hrvatskoj početkom sedamdesetih godina. Međutim, čitava ova diskusija bi mogla ostati u akademskim okvirima toponimije, da se ne pojavljuje u vrijeme pojačane agresivnosti nacionalizma u Hrvatskoj. U takvim političkim prilikama su pitanja jezika, pa i toponimi, vrlo često samo ideološka ‘prethodnica’ krupnijih i drzovitijih nacionalističkih podvala i ekscesa. Dakako, ne želim ovime imputirati predlagateljima nacionalističke tendencije, ali smatram da bi preimenovanje Briona u ‘Brijune’, osobito uz Titovo ime, objektivno tjeralo vodu na mlin ne samo arhaičnih toponimičara, nego i neofrankovačkih neprijatelja ove zemlje i Titova djela.“ (Vjesnik, 19. III. 1983.)

Ideologizacija je vitlala Šentijinom sudbinom i pri izradbi nultoga arka prvih triju svezaka Opće enciklopedije istodobno priređenih za tisak 1977. U Zavod je Komitet već bio poslao dr. Ivu Cčića, društvenoga „higijeničara“ za razbijanje nacionalističke utvrde, koji je odmah izmijenio Statut, proglasio se zamjenikom direktora, tj. Krležinim formalnim nasljednikom i počeo čistku. Prvi je na udaru bio Šentija. Zabranio je da se u nultom arku otisne njegovo ime s kvalifikativom glavnoga urednika, pa su neuvezani svesci čekali mjesecima dok Krleža nije uspio otkloniti necivilizacijski postupak bez presedana. Kad to nije uspjelo i kad je nulti arak ipak otisnut sa Šentijinim imenom i glavnouredničkom funkcijom, onda mu je zabranjeno da 21. listopada 1977. nazoči predstavljanju u zagrebačkom hotelu Esplanade, pa ga je Šentija pratio iz publike.

Sam je pak Cčić, nekoliko godina poslije zaglavio odlukom istih komitetskih drugova i bio poslan u mirovinu zbog pridjeva *hrvatski* u naslovu Hrvatskoga biografskoga leksikona i njegova „reakcionarnoga“ sadržaja, a Šentija bio uzdignut u člana povjerenstva koje je ocjenjivalo ideološku „pravovjernost“ drugoga leksikonskoga sveska nakon popravna roka, štiteći pri tom kolege koji su se našli na udaru zbog tobožnjega nacionalizma, uključujući i autoricu ovih redaka.

Neugodno zavodsko radno i političko ozračje Šentija je premostio nastavljajući prevoditi politološko-političku publicistiku i memoaristiku s talijanskoga i engleskoga jezika te redovitim izdavanjem planiranih svezaka Opće enciklopedije, pa je 1982. završio i glavnourednički potpisao posljednji osmi svezak i krenuo pripremanama za dopunski svezak, koji je objavljen 1988.

Glavnim je urednikom i Velikoga školskoga leksikona (1194 str.), namijenjenoga srednjoškolicima i studentima, koji je 2003. objavila Školska knjiga, nastavljajući i osuvremenjujući hrvatsku školsku leksikografiju nekadašnjih višesvezačnih nizova nakladničke kuće Panoramе iz Zagreba.

Politički publicist

U gibanjima 1990-ih uoči raspada Jugoslavije Šentija se politički ponovo aktivira, simpatizira s političkom koncepcijom sudrugova iz Hrvatskoga proljeća. U Koaliciji narodnoga sporazuma, utemeljitelj je i prvi ravnatelj nacionalne izvještajne agencije Hine (1990. – 1991.), naslanjajući se i na davnu zamisao tragično pogubljenoga hrvatskoga političara Andrije Hebranga.⁵ Godine 1991. kratko je savjetnik predsjednika Republike Franje Tuđmana, piše za Ministarstvo vanjskih poslova polstoljetni pregled novije hrvatske povijesti pod naslovom Croatia: 1941–1991, namijenjen zainteresiranoj međunarodnoj javnosti, a 1992. u suradnji s Trpimirom Macanom i s predgovorom Ive Banca objavljuje prošireno englesko izdanje u časopisu *Most* pod naslovom *A short History of Croatia* (1992. izlazi i na njemačkom jeziku, a 1993. na danskom).

Iz medijskoga kuta promatra nova jezično-pravopisna previranja, uočava proturječja i nesklad u namnoženim osnovnim strukovnim priručnicima različitih izdavača, što se negativno odražavalo na radijski i televizijski jezik urednika i spikera:

„U takvim okolnostima, uza svu dobru volju i plemenite težnje da se na zadovoljstvo i pouku slušateljstva i gledateljstva, govori točno i dobro, ni radijski ni televizijski praktičari nisu uvijek mogli slijediti proglašena, ali ne uvijek i usklađena pravila i upute stručnjaka. Dok su se sastavljajući službenih i neslužbenih pravopisa i jezičnih priručnika često kolebali, dok su međusobno protuslovlili, neki se glasno ili poluglasno protivili političkim nalogima, a neki pak svoje gramatičarske konje vezivali ondje gdje su im politički age naređivali, ili im samo namigivali – ni radijski i televizijski praktičari – a ni oni u tisku – nisu mogli biti sigurni u mjerila standardnoga govora i jezika kojim su bili pozvani pred mikrofonima i kamerama govoriti i u novinama pisati. I sami su bili zahvaćeni istim općim narodnim nevoljama, istim stručnim protuslovljima i zdvajanjima i istim političkim zahtijevanjima. Danas bismo kazali, da su i jedni i drugi i treći djelovali u okolnostima ograničenog političkog i profesionalnog, u ovom primjeru, ograničenog jezičnog suvereniteta.“ (Šentija, 2009.: 168. – 169.)

⁵ „Onda slijedi ona tradicija na koju sam ja intimno i osobno naslonjen i vezan. To je tradicija ZAVNOH-ove telegrafске institucije TAH, koja je začeta voljom Andrije Hebranga i koja je, nažalost, udavljena odmah poslije svog nastanka. Jednako kao što će tri ili četiri godine kasnije biti udavljen i njen začetak, Andrija Hebrang.“ (Ivo Škrabalo: Čovjek koji je stvorio Hrvatsku novinsku agenciju [intervju s Josipom Šentijom], *Globus*, 28. II. 1991., str. 14. – 15.)

Kritičko propitivanje hrvatske povijesti i njezina historiografska nedovršenost polaznice su i okosnice oko kojih pribire misli i kojima se obraća čitateljima, u prvom redu mlađima, da bi mogli ostvariti puninu slobode kao ključnu odrednicu demokratskoga poretka:

„Sloboda je suvremenika utoliko nekvalitetnija i ugroženija ukoliko prošlost služi kao stvaran ili prividan razlog u aktualnim političkim sukobima. Tamo gdje je stanje takvo imamo dokaz da prošlost nije dovršena, da stara protuslovlja nisu smirena i da su trajan izvor nelagoda i nevolja za nove naraštaje.

Nihilizam i hvalisanje u vezi s prošlošću pogotovo su nepreporučljivi kad je riječ o malom narodu koji bi nad nekim poglavljima svoje prošlosti imao razloga zaplakati, a nad drugima zakliktati. Umjesto jednoga i/ili drugoga uvijek je zdravije o prošlosti trijezno razmisliti. Jer prošlost je, kakva god bila, motiv za razmišljanje, a sadašnjost je poziv na djelovanje.“ (Šentija, 2000.)

Razmišljanja o Hrvatskoj – zbiljskoj i sanjanoj, ostvarenoj i žuđenoj, o njezinoj prošlosti i budućnosti, narodu i političarima koji ju vode – sljubljuju se u krležijanskom iskazu s autorovim propitivanjima nakon sloma Hrvatskoga proljeća i državne represije, kojom kao da se htjelo obeshrabriti sve koji snuju o hrvatskoj samostalnosti i slobodi da se okane svake nade:

„Već stoljećima tinja Hrvatska kao uznemirujuća sjenka na europskom jugoistoku, kao pocijepana zemlja na rubu svjetova, prožima živote svojih naraštaja opijumom idealizacije, otrovom poricanja, sumnje i nihilizma. Kao da neka nadnaravna, nevidljiva sila povijesti jedne njezine ljude vodi iracionalnostima, pokušajima restauracije, makar i u krvi, koštalo što koštalo, a druge pak postavlja pred razornu dilemu, je li Hrvatska uistinu zbiljska, materijalizirana *entitas nationis*, ili je samo privid iz maglenih perspektiva povijesti? Je li Hrvatska opipljiv zbiljski dokaz, u smislu mjerila politološke i historiografske znanosti, ili je samo dugovjeka, uporna intelektualna hipoteza, koju s naraštaja u naraštaj pronose pjesnici, idealisti i romantičari svih vrsta? Je li ona zbilja, ili je tvorevina književničke melankolične uobrazilje, nesposobnosti adaptacije i čudnovate otpornosti na zakone asimilacije u sklopu većih i moćnih cjelina? Je li ona čvrsta zgrada i zemlja i tlo i more, ili je *ruina ruinae, reliquiae reliquiarum*, ostatak nečega što je bilo, ili se samo činilo da je bilo, o čemu svjedoči nekoliko starih sadrenih krhotina jedva sastavljenih u neke čitljive cjeline?

Je li Hrvatska ovakva kakva politički jest, napokon izborena i ostvarena zajednica svojih ljudi i svojih zemalja, organizirana zemlja, kao dio sustava koji joj jamči budućnost u nemirnom i neizvjesnom svijetu? Ili je Hrvatska i danas razučeno tijelo, koje traje i živi u svojim i po svojim dijelovima, a na temelju dugoročnijih zakona, povijesnoga galvanizma? Je li pokrajina u jugoslavenskoj federaciji, je li samo „prikrp“ – da se upotrijebi taj Starčevićev izraz – prikrp jugoslavenskog sustava, kao što je u prijašnjim stoljećima bila prikrpom većih carstava? Je li federalna jedinica koja nema perspektive, ili je – na temelju formalnih odredbi važećega jugoslavenskog i važećega hrvatskoga ustava – nacionalna država hrvatskoga naroda s prečanskim Srbima kao njezinim konstituensima? Je li kao takva jedino moguća u realnome svijetu, koji uvjetuje njezin lik, njezin ograničeni suverenitet, napokon, njezinu opstojnost? Nacija u razvitku s izgledima da se u budućnosti afirmira kao ozbiljna i respektirana međunarodna jedinka, unatoč svojoj

malenoći i oskudnoj snazi? Ili je malena zajednica kojoj zbog neizdrživih unutarnjih napinjanja budućnost nije sigurna?

Razorno dvojestvo hrvatske vizije i hrvatske zbilje postojalo je i prije sadašnjih naraštaja, interpretirali su ga prijašnji lumeni i iskušavale pređašnje generacije, koje su nam namrle ovo dvojestvo kao nesmirenu baštinu da u njoj živimo i da se njome bavimo na jednako sretan način, kao što su se i one bavile, da bismo na kraju doživjeli ostvarenje svojih ideala.“ (Šentija, 2011.: 28. – 29.)

Zaključak

Hrvatskomu jezičnomu pitanju Josip Šentija pristupa kao opravdanu zahtjevu za pravnim uređenjem jedne od važnih sastavnica nacionalnoga identiteta u okviru nacionalnoga pitanja u višenacionalnoj jugoslavenskoj državnoj zajednici. Slične su probleme, podsjećao je, imale i druge višejezične države – Belgija (odnosi flamanske i valonske etničke skupine), Kanada (odnosi frankofonske i anglofonske skupine) i SAD (u mješovitim južnim krajevima, gdje se govori španjolski i engleski).

Republičkim su težnjama bile suprotstavljene unitarne centralističke političke elite, koje su – pod jugoslavenskim imenom – nametale za državni jezik srpski jezik kao jezik najbrojnije nacije, koji je prevladavao u vojsci, diplomaciji i državnim poduzećima – pošti, željeznici, izvještajnoj agenciji. Unitaristički je pritisak pojačan nakon potpisivanja Novosadskoga dogovora 1954., koji je u prijepornoj 8. točki otvorio put srbizaciji jezika na prostoru četiriju već standardiziranih republičkih štokavština, pa je tako na Radio Zagrebu 1957. bila čak zabranjena poraba hrvatskih naziva za mjesece (*siječanj, veljača, ožujak...*) i hrvatskih riječi poput *tisuća, skladba, skladatelj*, a radijski informativni program bio je uređivan tako da su svake večeri u 22 sata glavne vijesti bile iz beogradskoga studija na srpskom jeziku. Nakon Jonkeova prosvjeda tradicionalno je hrvatsko nazivlje vraćeno, a na poticaj Josipa Šentije, tadašnjega direktora Radio Zagreba, i potporom hrvatskih jezikoslovaca Ljudevita Jonkea, Stjepana Babića, Milana Mogaša, Krunoslava Pranjica i Vladimira Vratovića pokrenut je 1966. osnutak radijske lektorske službe kao budućega stalnoga strukovnoga jezičnoga tijela te najavljena suradnja s Fonetskim institutom Filozofskoga fakulteta radi njegovanja književnoga hrvatskoga izgovora.

Hrvatski je odgovor na potiranje i nijekanje hrvatskoga jezika bila objava Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika godine 1967., koja je osuđena kao reakcionarni proturevolucionarni čin. Takvoj se osudi Šentija javno suprotstavio odbacivši insinucije i ocjene jugoslavenskoga unitarista Miloša Žanka da je riječ o smišljenom političkom postupku kojim se svjesno htjelo obmanuti hrvatski narod i sveukupnu javnost.

Šentija Deklaraciju određuje kao znanstveni, kulturni i politički dokument dalekosežne nacionalne važnosti kojim je zahtijevan – imenom i sadržajem – ravnopravni, ustavom federacije utvrđen i zajamčen položaj hrvatskoga jezika u javnom životu – državnoj upravi, školama, novinstvu, na radiju i televiziji i u svim drugim

javnim djelatnostima u Hrvatskoj. Bio je snažnoga političkoga i kulturnoga odjeka u procesu nacionalizacije ne samo jezika, nego i svih područja kulturnoga i javnoga života, a duboko je uzdrmao ondašnji politički život u Jugoslaviji. Deklaracija je međašnica novije hrvatske povijesti, njome započinje Hrvatsko proljeće, kojemu je i Šentija sudionikom.

Historiografsko-politološkom ocjenom Hrvatskoga proljeća kao evolucijskoga odsječka u modernoj hrvatskoj političkoj povijesti, njegovim htijenjima, ostvarenjima i slomom u Karađorđevu u prosincu 1971. bavio se desetljećima, ustrajući na njegovu sustavnom proučavanju, potičući znanstvenike da ga osvjetle dublje radi boljega razumijevanja njega samoga i onoga što je slijedilo za njim – ostvarenja naraštajnoga hrvatskoga sna – slobodne hrvatske države. Odbacuje naziv *maspok* kao pogrdnicu, diskvalifikacijski sovjetizam koji su mu pridjenuli politički protivnici.

Deklaracija je dugoročno imala pozitivne posljedice na jezičnu politiku u Jugoslaviji. Sukladno odluci o republičkoj autonomnosti u vođenju jezične politike, promijenili su se jezični članci u republičkim ustavima u Hrvatskoj, BiH i Crnoj Gori, pa su ekavica i srpskohrvatski ostali samo u Srbiji i na državnoj razini u JNA. Pravna se jezična promjena odrazila i u izdanjima Leksikografskoga zavoda, kojemu je Šentija zaposlenikom, napose u općima. Treće izdanje Opće enciklopedije redigira se i tiska na hrvatskom književnom jeziku, a u trećem svesku u makronatuknici *Hrvati* u podjeljku *Hrvati. Jezik* (Zagreb, 1977., str. 502.) afirmiran je 138. članak Ustava SRH iz 1974. („U Socijalističkoj Republici Hrvatskoj u javnoj je upotrebi hrvatski književni jezik – standardni oblik narodnoga jezika Hrvata i Srba u Hrvatskoj, koji se naziva hrvatski ili srpski.“), pa se naziv *hrvatski književni jezik* rabi i vezuje uz hrvatsku književnu povijest kao njezina odrednica koja objedinjuje čakavsku, kajkavsku i štokavsku sastavnicu u „neprekinutoj tradiciji od samog početka XII. st.“, dakle od Bašćanske ploče. Za suvremeni pak hrvatski književni jezik utvrđuje se „neprekidna tradicija od XVI. st., kada Dubrovčani razvijaju bogatu književnost na štokavskom narječju ijekavskog izgovora“, a za njegovo ujednačavanje ističe se važnost bosanskih franjevacu koji su djelovali u Dalmaciji, Bosni i Slavoniji.

Šentijina su gledišta o ustavnoj jezičnopravnoj podlozi enciklopedijskih rješenja utrla put i odluci Centralne redakcije drugoga izdanja Enciklopedije Jugoslavije prema kojoj se ono objavljuje u osam sadržajno istovjetnih i ravnopravnih izdanja: „latiničko i ćiriličko na hrvatskome ili srpskome, odnosno hrvatskome književnom jeziku (za priloge iz SR Hrvatske), na srpskohrvatskome (za priloge iz SR Srbije), na srpskohrvatskome odnosno hrvatskosrpskom ijekavskog izgovora (za priloge iz SR Bosne i Hercegovine), i na srpskohrvatskome ijekavskog izgovora (za priloge iz SR Crne Gore); zatim na makedonskom, slovenskom, albanskom i mađarskom jeziku.“ Iz beogradskih se krugova osporavala jezična nomenklatura republičkih izdanja sa štokavštinom u standardnojezičnoj osnovici te tražio jedinstveni naziv jezika (srpskohrvatski ili hrvatskosrpski) u svim četirima republikama, ali je to u Zavodu odbijeno.

Izvori i literatura

- Anđelović, Petar, 2000., Josip Šentija: S Krležom, poslije '71, Zagreb, 2000. (prikaz), *Bosna franciscana*, 13., str. 466. – 474., Sarajevo
- Bašić, Nataša, 2006., Čovjek koji je mislio svojom glavom (Josip Šentija: Razgovori s Mikom Tripalom o Hrvatskom proljeću, Zagreb, Profil, 2005.), *Forum*, 10. – 12., str. 1335. – 1344., Zagreb
- Bašić, Nataša, 2011., Hrvatski jezik i jezično-pravopisna politika u izdanjima Leksikografskoga zavoda. *Jezik*, god. 58., br. 2., str. 57. – 70.
- Čengić, Enes, 1985., S Krležom iz dana u dan (1980–1981), U sjeni smrti, Zagreb, Globus
- Dabčević-Kučar, Savka, 1997. '71. Hrvatski snovi i stvarnost, 1. – 2., Zagreb, Interpublic
- Klemenčić, Mladen, 2020., Sjećanje iz zavodskoga rokovnika. *Vijenac*, 699. – 700., Zagreb
- Kuljiš, Denis, 2005., Posljednji krici iz kavane, Josip Šentija: Ako Hrvatske bude: zapisi iz onih godina, Školska knjiga, Zagreb, 2005., (prikaz), *Gordogan*, 7. – 9., str. 194. – 197., Zagreb
- Macan, Trpimir i Šentija, Josip, 1992., A short history of Croatia; with an introduction by Ivo Banac; translated from Croatian by Irena Zubčević, Croatia from 1941 to 1991., u časopisu „Most“, special ed., str. 9. – 150., Zagreb
- Ponoš, Tihomir, 2011., Digli smo sidro s Trga sv. Marka koje zapravo nismo bili ni spustili : [razgovor s Josipom Šentijom], *Hrvatska revija*, 2., str. 56. – 61., Zagreb
- Radić, Marko, 2011., Josip Šentija, Jedna hrvatska sudbina, Priča o Vjekoslavu Prpiću ispričana njim samim na kraju puta, Školska knjiga, Zagreb 2007., *Časopis za suvremenu povijest*, 1., str. 331. – 373., Zagreb
- Sirotković, Hodimir., 2002., ZAVNOH, Zemaljsko antifašističko vijeće, Rasprave i dokumenti, Zagreb
- Šentija, Josip, 1967., Pojedinci su možda u dobroj vjeri učinili ovaj patetični istup, *Vjesnik*, 23. III., str. 2.– 3., Zagreb
- Šentija, Josip, 1971., Divorzio tra croato e serbo? Razvod između hrvatskog i srpskog? *Ital/Jug : rassegna periodica delle relazioni italo-jugoslave = časopis o talijansko-jugoslavenskim odnosima*, 6. – 7., str. 32.– 38., Rim
- Šentija, Josip, 1990., Za objektivno rastvaranje godine 1971. (pogovor), u knjizi: Prekinuta šutnja: ljudi iz 1971. (izabrao i uredio Milovan Baletić), str. 393. – 399., *Vjesnik*, Zagreb
- Šentija, Josip, 1991., Croatia : 1941. – 1991., Zagreb
- Šentija, Josip, 1991.a., Krležine uredničke i recenzentske intervencije u Općoj enciklopediji, *Radovi Leksikografskoga zavoda „Miroslav Krleža“*, *Razdio za leksikografiju, enciklopediku i informatiku*, 1., str. 155. – 172., Zagreb
- Šentija, Josip, 1991.b., Svjedočanstva na tragu vremena (predgovor), u knjizi: Ivo Horvat, Osuđeni na šutnju, *Dnevnici i pisma hrvatskog novinara*, str. 5. – 8., Zagreb
- Šentija, Josip, 1995., O otmičarima i pretečama (predgovor), u knjizi: Maruna, Boris, Otmičari ispunjena sna, str. 7. – 16., Zagreb
- Šentija, Josip, 2000., Nad hrvatskom prošlošću ni plakati ni klikatati, u knjizi: Prošlost je teško pitanje, Okrugli stol u organizaciji Zaklade Friedrich Neumann održan 5. prosinca 1998. u dvorcu Brezovica (urednica Grozdana Cvitan), Zagreb
- Šentija, Josip, 2000.a., S Krležom, poslije '71., *Zapisi iz leksikografskog rokovnika*, 2011., Zagreb

- Šentija, Josip, 2001., Godine kušnje, godine mijene, Zapisi i sjećanja, Zbornik tekstova djelatnika Radio Zagreba/Radio-televizije Zagreb/ Hrvatske televizije – U povodu 75. obljetnice Hrvatskog radija i 45. obljetnice Hrvatske televizije, str. 266. – 284., Zagreb
- Šentija, Josip, 2001.a., Opća enciklopedija u programu i bilanci Zavoda, Radovi Leksikografskoga zavoda Miroslav Krleža, knj. 10., str. 19. – 23., Zagreb
- Šentija, Josip, 2003., Desetljeće neovisnosti Hrvatske, Hrvatski iseljenički zbornik, 2003., str. 11. – 24., Zagreb
- Šentija, Josip, 2005., Ako Hrvatske bude, Zapisi iz onih godina, Zagreb
- Šentija, Josip, 2005.a., Razgovori s Mikom Tripalom o Hrvatskom proljeću, Zagreb
- Šentija, Josip, 2006., Hommage Hrvatskome proljeću, Hrvatski iseljenički zbornik, str. 47. – 60., Zagreb
- Šentija, Josip, 2007., Jedna hrvatska sudbina : priča o Vjekoslavu Prpiću ispričana njim samim na kraju puta, Zagreb
- Šentija, Josip, 2008., Skandinavizacija Balkana – helvetizacija BiH : ogledi, izlaganja, komentari 1990. – 2000., Zagreb
- Šentija, Josip, 2009., Jezik i jezična politika u medijima uoči Deklaracije, Kolo, 1. – 2., str. 167. – 172., Zagreb
- Šentija, Josip, 2012., Što je zapravo bilo Hrvatsko proljeće, u knjizi: Hrvatsko proljeće, 40 godina poslije (urednik Tvrtko Jakovina), str. 3 – 15., Zagreb
- ZAVNOH 1964–85. 1–4., Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Hrvatske, Zbornik dokumenata, 1–4 (1943–1945), 1964, 1970, 1975, 1985. Zagreb
- Žanko, Miloš, 1967., Narod od nas traži da pronađemo tko su nosioci deklaracije, Vjesnik, 23. III., str. 3., Zagreb

Sažetak

Nataša Bašić, leksikografkinja u miru, Zagreb, natbasic303@gmail.com

UDK 81'27:811.163.42, znanstveni rad

<https://doi.org/10.22210/jezik.2021.68.02>

primljen 2. ožujka 2021., prihvaćen za tisak 8. travnja 2021.

Josip Šentija – Silent Fighter for the Croatian Language

The article discusses the contribution that the journalist, lexicographer and publicist Josip Šentija gave to the affirmation of the Croatian literary language by supporting the Declaration on the Name and Status of the Croatian Literary Language and by defending it against unitary linguistic and political attacks. It further discusses the suppression of the attempted Serbian language colonization of Radio Zagreb; the harvesting of the first post-declaration fruits manifested in the amended language articles in the 1974 constitutions of Yugoslav republics; the implementation of Art. 138 of the Constitution of the Socialist Republic of Croatia about language in the third edition of the General Encyclopaedia of the Lexicographic Institute, and the cooperation with Miroslav Krleža and the central editorial board in building an encyclopaedic style and nurturing the Croatian language. Finally, the article analyses Šentija's modern social democratic political orientation and his clear views of national components in the context of the disintegration of Yugoslavia and of the creation

of an independent Croatian state, with an emphasis on Croatian-Serbian relations and on Greater Serbian expansionist programme that was partially founded on Karadžić's motto "Serbs everywhere", built around the non-scientific premise about the exclusive Serbianness of the Štokavian dialect.

Keywords: Josip Šentija, Croatian language, Yugoslav linguistic unitarism, language policy, Radio Zagreb, Declaration on the Name and Status of the Croatian Literary Language, Croatian Spring, Lexicographic Institute, Miroslav Krleža, General encyclopaedia, Encyclopaedia of Yugoslavia

PITANJA I ODGOVORI

KRUŽNO GOSPODARSTVO I ULANČANI BLOKOVI

Urednik je primio poziv na konferenciju za medije, uoči E-foruma *Blockchain tehnologija za cirkularnu ekonomiju – Gospodarski izazov, prilika za Hrvatsku*. Tek djelomično upoznat s tehnikom, posebno informatikom, kao dijelom tehnike, zamolio je za pomoć u objašnjavanju naziva *blockchain* i *cirkularna ekonomija*. Naime, svjestan je da je u međuvremenu sve postala tehnologija, prvenstveno pod utjecajem informatičara. U engleskom su tehnološke tvrtke one koje se bave informatikom, programima i izvedenicama, ali i proizvodnjom ili organizacijom proizvodnje sredstva djelovanja, računala.

U sastavljanju odgovora vodilo se računa o mislima jednog od najvećih hrvatskih jezikoslovaca 20. stoljeća. To je suvremeni borac za gledište da je potrebno nazivlje na hrvatskom jeziku, prof. Bulesú László. Za toga glasovitog tvorca riječi *oporaba*, akademik Stjepan Babić rekao je „hrvatski Šulek naših dana“. Taj hrvatski jezikoslovac, prevoditelj i informatolog, koji je govorio 40 jezika, započeo je studirati elektrotehniku, bio je poznat kao veliki borac protiv tuđica (posebice anglicizama i balkanskih riječi) u hrvatskome jeziku. Valja pridodati još jednu temeljnu misao, a ta je da strukovno naziva-

nje moraju stvarati stručnjaci, a jezikoslovci trebaju provjeravati opravdanost predloženog rješenja.

Cirkularna ekonomija pravopisno je i izgovorno hrvatskomu jeziku prilagođen engleski naziv. No, u hrvatskom jeziku moguće je *cirkularna*, zamijeniti s *kružna*. *Economy*, ako se prevede s ekonomija, znači znanost. *Economy* ima još neka značenja, a jedno je od njih privreda. Privreda je devedesetih u Hrvatskoj pretvorena u gospodarstvo. Ispravni prijevod je dakle *kružno gospodarstvo*.

Što je *blockchain*? Za rješenje prijevoda poslužili su internetski izvori i suradnja s jezikoslovcima. Za englesku riječ *blockchain* postoje tri moguća naziva. *Lanac blokova* (najčešće), *ulančani blokovi* ili *lančani blokovi*. Na temelju mišljenja jezikoslovaca, najbolje je rješenje ulančani blokovi, blokovi koji su povezani u lanac. Ulančani blokovi su informacijski sustav pohrane podataka, baza podataka, podatkar, koji čine manje baze, međusobno digitalno povezane, blokovi. Svrha im je otežati ili onemogućiti promjenu, hakiranje ili varanje blokova. To je u osnovi digitalna knjiga transakcija koja se umnožava i raspodjeljuje duž mreže računalnih sustava.

S navedenim rješenjem upoznalo se stručnjake, sazivače Foruma. Odgovor je glasio: „Stručnjaci nemaju vremena baviti se s